

OHLÉDNUTÍ ZA MEZINÁRODNÍM DNEM ŽEN A DÍVEK VE VĚDĚ

ANNA TÝČOVÁ a MICHAEL KILLINGER

*Ústav analytické chemie AV ČR, v.v.i., Veveří 967/97, Brno, Česká republika
tycova@iach.cz*

Na 11. února připadá tzv. Mezinárodní den žen a dívek ve vědě. Tento den byl v roce 2015 vyhlášen Organizací spojených národů (OSN), aby tak napomohl dosáhnout jednomu z cílů udržitelného rozvoje – genderové rovnosti. Genderová rovnost mimo jiné zahrnuje i rovný přístup ke vzdělání, vědě a technologiím. Bohužel statistické údaje ukazují, že nízké zastoupení žen ve vědě a výzkumu je celosvětové a dlouhodobé. Český statistický úřad (ČSÚ) uvádí, že v České republice je na pozici výzkumných pracovníků přibližně 27 % a je tak lehce pod přibližným celosvětovým průměrem (30 %). Není bez zajímavosti, že toto procentuální zastoupení se v ČR za posledních 10 let nezměnilo. Česká republika se tak řadí na zadní příčky v zastoupení žen ve vědě ze všech zemí Evropské unie. Tento údaj je o to více varovnější, propojíme-li ho s informací, že přibližně polovinu absolventů doktorandských přírodovědných oborů tvoří ženy. Potenciály a talenty žen, které se rozhodnou svou kvalifikaci dále nerozvíjet ve vědě a výzkumu, se tak ztrácí převážně v období po dokončení doktorátu.

Mezinárodní den žen a dívek ve vědě má za úkol připomínat zásadní úlohu žen ve vědeckém světě a podpořit je v zapojení do výzkumné činnosti. Přesto, že byl tento den vyhlášen před pouhými 9 lety, je možné během února zaznamenat v mediálním prostoru zvýšené množství rozhovorů s vědkyněmi a organizací setkání, které poukazují na problematiku nižšího zastoupení žen ve vědě.

Takovou akcí byla i *IUPAC Global Women's Breakfast* organizovaná Ústavem analytické chemie AV ČR v Brně a stala se tak jedním ze 391 setkání, které proběhly na podnět organizace IUPAC po celém světě.

Setkání v Brně bylo koncipováno jako seminář, kde vystoupilo 5 úspěšných vědkyň, jež představily svůj profesní život a hlavní úskalí v něm. Červenou nití bylo téma náročnosti skloubení osobního a pracovního života, a to obzvláště v okamžiku zakládání rodiny. Představené konkrétní osobní příběhy tedy velmi trefně doplňovaly diskutovaná statistická data.

Zakládání rodiny paradoxně typicky připadá do profesně náročného období, kdy se od budoucího vědeckého pracovníka očekává delší (ideálně několikaletá) zahraniční stáž společně se započítáním vlastních vědeckých záměrů. Mateřská a rodičovská dovolená však vytváří zcela jiné priority a potřeby, čímž vzniká několikaleté období, kdy je pro rodiče pečující o děti náročné udržet krok s vrstevníky bez dětí. Tuto pomyslnou kariérní mezeru je pak velmi náročné překlenout. Vítaným faktorem se tak stává zvýšená ochota zaměstnavatelů uzavírat zkrácené úvazky, možnost pracovat z domova, stejně jako možnost připojovat se

Obr. 1. Snímky ze semináře *IUPAC Global Women's Breakfast* v Brně

Tabulka I
Vybrané možnosti finanční podpory vhodné i pro české vědkyně

Stipendijní program	Účel	Určeno pro	Typ podpory	Podávání přihlášek
Stipendium L'Oréal-UNESCO Pro ženy ve vědě v ČR	ocenění žen působících ve vědeckých oborech a poskytnutí podpory mladým vědkyním na počátku jejich kariéry	vědkyně do 40 let	3 oceněné získají jednorázové stipendium 200 000 Kč	únor
Pamětní grant Martiny Roeselové	podpora vědců/vědkyň, kteří se snaží skloubit kompetitivní vědeckou činnost s kvalitní péčí o předškolní děti	vědkyně/vědce pečující o děti předškolního věku	10 oceněných získá jednorázovou podporu 150 000 Kč	říjen
Podpora začlenění vědeckých pracovníků po přerušení kariéry do výzkumných týmů MU	začlenění vědeckých pracovníků a pracovníků po přerušení kariéry	vědecké pracovníky/ pracovníce Masarykovy univerzity	10 oceněných získá podporu 500 000 Kč na 2 roky	říjen
Nature Awards for Inspiring Women in Science – Scientific Achievement	podpora a motivace vědkyň	vědkyně s Ph.D. titulem mladším než 10 let	1 oceněná získá jednorázové stipendium 50 000 USD	květen
ACS Women Chemists Committee Rising Star Award	podpora vědkyň, které jsou příslibem získání cenných vědeckých poznatků	vědkyně s Ph.D. titulem mladším než 15 let	10 oceněných získá jednorázové stipendium 1 000 USD	červen

Obr. 2. Podíl žen na výzkumných pracovnících v roce 2020 v zemích EU. Zdroj dat uvedených v grafu: Český statistický úřad, Zaostřeno na ženy a muže – 2022

na školení či schůzky online. To vše vytváří zvýšenou příležitost zůstat v aktivním spojení s odbornými tématy.

Právě na všechny tyto nástroje mluvčí na semináři během svých příspěvků upozorňovaly a dávaly je do přímé souvislosti s životaschopností jejich rozhodnutí věnovat se své profesi i při péči o děti předškolního věku. Z příspěvků bylo očividné, že se v této fázi kariéry vědky-

ně velmi opíraly o svou rodinu, která jim částečně pomáhala s hlídáním dětí. V České republice totiž stát nezajišťuje péči o děti mladší 3 let, a proto se bez pomoci blízkých stává péče o děti v době pracovní doby enormně finančně náročnou. Ať už má podobu najaté chůvy, nebo specializované dětské skupiny. Několikrát zaznělo, že i tyto možnosti selhávají v době nemoci dětí.

Pomocnou ruku v této oblasti podává *Nadační fond Martiny Roeselové*, který po dobu jednoho roku nabízí finanční podporu vybraným vědkyním, aby měly dostatečné prostředky pro zajištění péče o malé děti během jejich pracovní doby. Je potřeba také vyzdvihnout plošnější snahy u většiny grantových agentur. Například *Grantová agentura ČR* již po řadu let umožňuje posunout věkovou hranici uchazeče o období strávené na rodičovské dovolené a podávat přihlášky v juniorských kategoriích. Pozitivní změnou je také pravidlo umožňující přerušení řešení projektu či jeho prodloužení při odchodu řešitele na mateřskou/rodičovskou dovolenou.

Podobné snahy pomoci mladým rodičům fungují i v zahraničí. I zde mají často formu jednorázové finanční

pomoci či úpravy pravidel v zadávací dokumentaci grantových agentur. Inspirující jsou také programy poskytující prostředky na rozvoj kariéry žen (např. *Gender Equality Grant* ve Švýcarsku či *Female Science Talents Intensive Track* v Německu). Zajímavé jsou i finanční motivace některých zahraničních institucí přilákat na svá pracovní místa mladé vědkyně z jiných zemí. Takovéto programy fungují dlouhodobě například v USA (*American Association of University Women International Fellowship*).

Některé z možností získání finanční podpory pro ženy působící v českém prostředí v přírodních vědách shrneme v tabulce I.